

УКРАЇНСЬКІ КОМПОЗИТОРИ ТА ЇХ ВНЕСОК У МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Pedagogica/2_87973.doc.htm. – Загол. з екрану.

12. Мося І.А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі загальноосвітньої підготовки: дис ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ірина Анатоліївна Мося; НАПН України, Ін-т проф.-тех. освіти. – К., 2013. – 283 с.

13. Петрович В.С. Теоретичні засади розвитку професійної компетентності соціальних педагогів у процесі підвищення кваліфікації / В.С. Петрович / *Наук. вісн. Волинськ. нац. ун-ту імені Лесі України*. – Серія “Педагогічні науки”. – 2009. – № 20. – С. 42 – 47.

14. Ратушинська А.С. Формування самоосвітньої

компетентності майбутнього вчителя початкових класів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / А.С. Ратушинська; ДВНЗ “Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди”. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – 22 с.

15. Социальная работа: теория и практика: учеб. пособ. / отв. ред. до-рист. наук, проф. Е.И. Холостова, до-р ист. наук, проф. А.С. Сорвина. – М.: ИНФРА – 2002. – 35 с.

16. Федоренко О.Г. Чинники формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя засобами інформаційно-комунікаційних технологій / О.Г. Федоренко // *Вісник Житомир. держ. ун-ту*. – 2014. – Вип. 1 (73). – С. 155 – 158. – Педагогічні науки.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2015

УДК 78.071.1(477)(092):37.036

Степан Салій, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування
Володимир Салій, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Інституту музичного мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

УКРАЇНСЬКІ КОМПОЗИТОРИ ТА ЇХ ВНЕСОК У МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто взаємозв'язок традицій та новаторських пошуків у галузі музично-естетичного виховання школярів українськими композиторами.

Ключові слова: композитори, педагогічний досвід, педагогічна діяльність, музично-естетичне виховання, посібник.

Літ. 9.

Степан Салій, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики фізичного виховання і дирижування
Володимир Салій, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Інституту музичного мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

УКРАИНСКИЕ КОМПОЗИТОРЫ И ИХ ВКЛАД В МУЗЫКАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье рассмотрена взаимосвязь традиций и новаторских поисков в области музыкально-эстетического воспитания школьников украинскими композиторами.

Ключевые слова: композиторы, педагогический опыт, педагогическая деятельность, музыкально-эстетическое воспитание, пособие.

Stepan Saliy, Ph.D. (Pedagogy), Docent of the Musical Education and Conducting Department
Volodymyr Saliy, Ph.D. (Pedagogy), Docent of the Folk Musical Instruments and Singing Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

UKRAINIAN COMPOSERS AND THEIR CONTRIBUTION TO MUSIC AND AESTHETIC EDUCATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

The article deals with the relationship of tradition and innovative research in the field of musical and aesthetic education of schoolchildren by Ukrainian composers.

Keywords: composers, teaching experience, educational activities, music and aesthetic education, guide.

Постановка проблеми полягає в аналізі посібників українських композиторів XIX ст., які мали велике значення у

налагодженні навчально-виховного процесу в Україні.

Метою дослідження є теоретичне

обґрунтування внеску українських композиторів – педагогів у теорію і практику музично-естетичного виховання школярів загальноосвітньої школи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Велике і впливове значення у налагодженні навчального процесу мала композиторська та педагогічна діяльність засновника української класичної музики, піаніста Миколи Лисенка (1842 – 1912), який приділяв велику увагу вихованню дітей.

Серед його перших посібників для шкіл – збірник “Молодоці” (1875), до якого увійшли 25 дитячих ігор та 13 веснянок з фортепіанним супроводом композитора. Цей збірник був дуже популярним і здобув високу оцінку сучасників. Відомий російський музикант і педагог С. Миропольський відзначив у своїй рецензії якісний підбір дитячих пісень та ігор, “від яких справді віє молодістю, весною, веселістю і свіжістю” [2, 162]. Вказуючи на народне походження пісень, забав, високо оцінюючи акомпанемент до них, який “зроблено просто і близько до народного духу”, рецензент наполегливо рекомендує збірник “особливий увазі не тільки вчителів співів, але й батьків, сім’ї та школи” [2, 163].

Необхідно зазначити, що цей посібник використовували у своїй педагогічній діяльності відомі українські композитори Микола Леонтович, Кирило Стеценко, Філарет Колесса та інші [4, 3]. Не втратив він свого значення і сьогодні.

Цінним внеском М. Лисенка у розвиток музично-естетичного виховання була також його “Збірка пісень у хоровому розкладі, пристосованому для учнів молодшого і підстаршого віку в школах народних” (1908). Її основу склали пісні майже всіх жанрів, у тому числі й дитячі. У передмові композитор мотивує різноманітність жанрів (пісні календарного циклу, побутові, історичні та ін.) і підкреслює, що народна пісня – невичерпне джерело для вивчення життя народу, його історії, побуту.

Робота геніального композитора по організації музичної освіти в Україні (зокрема відкриття “Музично-драматичної школи” в місті Києві); його творчість для дітей (особливе місце в якій займають опери “Коза-дереза”, “Пан Коцький”, “Зима і Весна”) заклали підвалини для педагогічної діяльності таких видатних українських композиторів, як Микола Леонтович, Кирило Стеценко, Яків Степовий.

Багатий педагогічний досвід М. Леонтовича (1877 – 1921) послужив основою для створення

“Практичного курсу навчання співу в середніх школах України” (1919), який ставив за мету охопити музичним вихованням якнайширші кола українських учнів.

Саме поняття елементарної теорії музики автор посібника ілюструє цікавими народними мелодіями – українськими, білоруськими, російськими. Композитор М. Леонтович прагнув не тільки викликати в дітей інтерес до музики, а й залучити їх до самостійної творчості.

Великою і щедрою є педагогічна спадщина також Кирила Стеценка (1882 – 1922). Він вніс багато цінного у методику викладання співу в школі, був організатором різноманітної позакласної роботи з музичного виховання. Надзвичайною популярністю користувалися його дитячі збірки “Луна” (1907), “Шкільний співаник” (1918, три випуски), які знайомили учнів з кращими зразками народної творчості. Методичні основи навчання музики К. Стеценка виклав у таких посібниках, як “Початковий курс навчання дітей нотному співу” (1919), “Методика шкільного співу” (рукопис), “Програма навчання співу, складена для єдиної школи, та пояснювальна записка до неї” (рукопис), “Українська пісня в народній школі” (1917) та ін. Вони появились, за свідченням самого композитора, як результат дидактичної практики автора, якому протягом більш як десятка літ довелось навчати нотному співу дітей в школах різних типів.

Необхідно зауважити, що Стеценку першому належить ідея використання графічного зображення гами (“драбинка”, “сходи”) і відповідних методів навчання учнів, яка вже пізніше була ґрунтовно розроблена відомим болгарським педагогом Б.Тричковим в його праці “Столбіца”. Заслужують великої уваги і його дитячі опери “Івасик-Телесик” (1911), “Лисичка, Котик і Півник” (1911). Надзвичайно великий вплив педагогічної діяльності та її спадщини К. Стеценка на теорію і практику музично-естетичного виховання школярів розкрито у монографії Є.Федотова “Кирило Григорович Стеценко – педагог” (К: “Музична Україна”, 1977) [3, 3].

Яків Степовий (1883 – 1921) композитор, який відомий, насамперед, як автор збірки “Проліски” (1921), “Популярного курсу елементарної теорії музики”. Обробки українських народних пісень, власні авторські твори композитора, що увійшли до названої збірки, свідчать про тонке розуміння дитячої психології і є цінним матеріалом для навчання і виховання учнів. Дбаючи про розширення музично-педагогічного репертуару,

композитор видає збірки “Малым детям” (1911), “Кобзар” (1919), “П’ять шкільних хорів” (1920), “Шкільні хори” (1921), основу яких складають його оригінальні твори.

Вагомий внесок у розвиток музично-естетичного виховання дітей зробив і композитор Володимир Сокольський (1863 – 1919). Його збірка “Подснежник” (1896) з авторською присвятою “Русским детям” чудово поєднує в собі доступність діапазону, мелодики і тематики пісень. Продовжуючи традиції М.Лисенка у створенні музично-драматичних творів для дітей, Володимир Іванович пише оперу-казку “Ріпка” (1898) на лібрето Катерини Гай-Сагайдачної. Завдяки яскравій музичній мові тут використано фольклорні інтонації, тому вона користувалась заслуженим успіхом у слухачів.

На ниві масового музичного виховання дітей працював і український композитор А. Казбiryюк (1849 – 1885), автор підручника “Популярное изложение основных начал музыкальной теории, приспособленное к самообучению” (1884). Цінність даного підручника в тому, що, крім відомостей з теорії музики, він містить методичні поради для керівників хорів та оркестрів. Підручник неодноразово перевидавався. Народно-пісенна творчість широко використана композитором у теоретичній праці “145 сольфеджіо для одного голоса” (1887).

Західноукраїнські композитори Володимир Матюк, Сидір Воробкевич, Денис Січинський та інші також внесли свою лепту в теорію і практику музичного виховання школярів.

Педагогічна спадщина Володимира Матюка (1852 – 1912) складається з трьох посібників: “Руський співаник для шкіл народних” (1884) і доповнення до нього – підручник з музичної грамоти “Малий катехізм з музики” (1884) та “Короткий нарис науки гармонії і котрапункту” (1905). Два перші посібники не тільки доповнювали один одного, а й навчання по них проводилося паралельно: спочатку учні вивчали теоретичний матеріал “Катехізму”, а потім закріплювали його на вокальних вправах “Співаника”. Великий прихильник навчання співу з нот В. Матюк прагнув до того, щоб учні “не зачували напам’ять пісні, а ... вміли з першого погляду прочитати ноти”, могли “розпізнавати інтервали” і вміли все це відтворити голосом. Композитор високо оцінював можливості народної пісні та використовував їх у своїх посібниках.

Композитор С. Воробкевич (1836 – 1903) працюючи багато років учителем музики та співів вивчав психологію дітей, їхні інтереси і запити,

збирав матеріал для своїх педагогічних посібників. Особливою популярністю користувалися його “Співаники”, в яких значне місце відводиться народним пісням. Композитор, розуміючи виховне значення фольклорних зразків, переконливо доводив необхідність вивчення їх у школах. У своєму першому “Співанику” (1870) він писав: “Вплив музики на людей превеликий, бо через музику вчиться людина і глибше відчувати, і облагороджувати своє серце і душу” [5, 1]. Ця думка композитора, висловлена більше 100 років тому, співзвучна з висловлюваннями сучасних композиторів – педагогів. Збереглися відомості, які свідчать про популярність посібників С. Воробкевича не тільки на Буковині, але й в Галичині та Східній Україні.

Велику педагогічну цінність має “Співаник”, виданий у 1889 році, окремий розділ якого містить найважливіші відомості з теорії музики. Посібник закінчується кількома канонами для двох та трьох голосів. Отже, поліфонічну форму співу композитор теж вважає важливим засобом музичного виховання дітей. Ця його новаторська думка явно випереджала епоху і була підтвердженням радянських дослідників, зокрема З. Ринкавічюсом. Досліджуючи процес сприйняття дітьми поліфонії, він дійшов висновку, що “дітей потрібно навчати сприйняттю поліфонії, починаючи вже з першого класу... Дітям доступне як слухання, так спів і гра... поліфонізованих пісень і п’єс” [6, 5].

Денис Січинський (1865 – 1909), займаючись педагогічною діяльністю, написав декілька посібників. Широко використовувалися в практичній роботі вчителів музики його збірки народних пісень, які виховували у дітей любов до свого народу та рідного краю.

Активну композиторську та педагогічну роботу проводили також Анатолій Вахнянин (1841 – 1908) та Остап Нижанківський (1863 – 1919). Необхідно зауважити, що, за незначним винятком, західноукраїнські композитори були єдиними авторами шкільних підручників з музики. А це свідчить про їх вирішальний вплив на тогочасну теорію та практику музично-естетичного виховання школярів.

Українські композитори чітко усвідомлювали, що боротьба за музичну освіту всього населення може успішно здійснюватись на основі широкого використання, в першу чергу, народно-пісенної творчості. Їх прагнення максимально використати фольклор на уроках музики в школах є значним дослідженням педагогічної думки того часу.

Продовжуючи краші традиції своїх попередників-композиторів дожовтневого

періоду, – українські композитори також приділяють значну увагу питанням музично-естетичного розвитку дітей. Особливий теоретичний і практичний інтерес викликає педагогічна спадщина В. Верховинця, Ф. Колесси, С. Людкевича, П. Козицького, Л. Ревуцького та ін.

Одним з основоположників створення дитячого музично-ігрового репертуару був Василь Миколайович Верховинець (1880 – 1938), який успішно вирішував проблему всебічного розвитку дітей шляхом залучення їх до активної ігрової діяльності. Він писав: “Гра є наймиліша хвилинка, котрої потрібно дитині для всебічного виховання її молоденького тіла, розуму та її індивідуальних здібностей” [7, 3] (перше видання посібника “Весняночка” (1925), який протягом півстоліття неодноразово перевидавався). Значну частину ігор супроводжують пісні, а також танцювальні рухи, здебільшого – хороводи. Композитор-педагог переконливо доводить: “ніщо так не розвиває розумові і фізичні здібності дитини, її почуття і творчу фантазію, як ігри з рухами, танцями, співом”.

Педагогічне кредо Філарета Колеси (1871 – 1947) – музично-педагогічне виховання школярів засобами народно-пісенної творчості. У “Шкільному співанику” (1925) композитора подано 226 пісень. Основна мета цього посібника, як зазначав сам автор, – “подати пісенний матеріал для науки в народній середній школі” таким чином, щоб за його допомогою “привчалась молодь пізнавати й цінити народну творчість та перейматися її духом” [8, 3]. Композитор є також автором посібника “Співаймо” (1926) та “Збірки народних пісень” (1927) для шкільних хорів. Великий педагогічний досвід, витончене художнє чуття та здобуток вченого-фольклориста допомогли йому відібрати для своїх праць високохудожні зразки народно-пісенної лірики, які надзвичайно яскраво розкривають дітям красу рідного краю, силу і багатство внутрішнього світу людини у праці.

Надзвичайно цінним посібником з музично-естетичного виховання є збірка Пилипа Козицького (1893 – 1960) “Масовий спів” (1926), яка написана у співавторстві з композитором К. Богуславським. Розуміючи велике виховне значення музики, П. Козицький вбачав основне завдання у тому, щоб “свідомо й твердо перетворити музику і пісню на знаряддя політичного виховання мас. Пісня мусить увійти в нові форми побуту, лунати на святах, вечірках, під час спочинку, розваг і всюди за собою нести новий світогляд” [9, 3].

Пилип Козицький композитор і автор збірки

“10 шкільних хорів”. Його праця “Спів і музика в Київській академії за 300 років її існування” (1971) стала визначним явищем в історії розвитку музичного виховання на Україні. На багатому фактологічному матеріалі XVI – XVIII століть П. Козицький довів пріоритет вітчизняної музично-педагогічної думки того часу над західноєвропейською.

Корифей української музики Станіслав Пилипович Людкевич (1879 – 1980) розпочав свою педагогічну діяльність на початку XX століття і вже тоді чітко визначав головні напрямки розвитку музичного виховання школярів: загальнодоступний та виховний характер навчання музики, розробка наукових методів викладання та створення методичних підручників, широке використання народнопісенної творчості як дидактичного матеріалу. На думку Станіслава Пилиповича, в загальноосвітній школі уроки музики повинні “трактуватися не як вміння мистецтва, а як предмет виховуючий, якого повинні вчитися не тільки вибрані або добровольці, а всі ... подібно як вчать всіх інших предметів” [5, 123]. У підручнику “Загальні основи музики” (1921) композитор синтезує основні положення музичної науки з метою пропаганди знань серед шкільної молоді.

Особливо цінним є педагогічний посібник митця “Матеріали для науки сольфеджіо і хорового співу” (1930), присвячений питанням розвитку ритму. Як дидактичний матеріал автор використав не тільки українські народні пісні, а й кращі зразки зарубіжної та вітчизняної музичної класики. Основою, або ядром, запропонованої композитором методики виховання чуття ритму, є система різноманітних ритмічних вправ, яких більше двохсот.

Цикл обробок народних дитячих пісень “Сонечко” (1926) Левка Ревуцького (1889 – 1977) та твори, вміщені у збірці “До нових перемог” (1934), “В дитячому садку” (1938), “Збірник пісень для початкової школи” (1948), “Збірник пісень українських композиторів для піонерів та школярів” (1953), значно збагатили дитячий концертний репертуар. В історію музичного виховання Л. Ревуцький увійшов також як один з основоположників створення української масової пісні.

Висновки. Як свідчить велика педагогічна спадщина українських композиторів, своєю педагогічною діяльністю вони заклали підґрунтя музично-естетичного виховання в Україні, постійно піклувалися про масову музичну освіту, зробили значний внесок в історію її розвитку.

Зміст, форми та методи роботи, запропоновані

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ними, не втратили своєї актуальності і в наш час, і також повинні творчо використовуватись в практиці сучасної української школи.

1. Богуславський К., Козицький П. Масовий спів. ДВУ, 1926, С. 3.

2. Верховинець В. Весняночка. – Харків, ДВУ, 1925, С. 3.

3. Воробкевич И. Сборник песен для школ народных низких гимназийских и реальных. Ч. 1. – Черновци, 1870, С. 1.

4. Колесса Ф. Шкільний співаник. – Львів, 1925, С. 3.

5. Людкевич С. Наші шкільні співаники – Артистичний вісник. – Львів, 1905, С. 123.

6. Матюк В. Руський співаник для шкіл народних. – Лейпціг, 1884, с. 4.

7. Миропольский С.И. О музыкальном образовании народа в России и Западной Европе. Изд. 2, СПб., С. 162.

8. Ринкавичюс З. Воспринимают ли дети полифонию? Л.: Музыка, 1979, С. 5.

9. Стеценко К. Початковий курс навчання дітей нотному співу. К., 1918, С. 3.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015

УДК 376.1(477)

Ірина Садова, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті вивчено та представлено результати, бар'єри, перспективи впровадження інклюзивної освіти в Україні; обґрунтовано концептуальні положення та головні принципи інклюзивного навчання дітей з психофізичними порушеннями, яке базується на принципі рівних прав і можливостей в системі національної освіти.

Ключові слова: діти з вадами психофізичного розвитку, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання.

Літ. 7.

Ірина Садовая, кандидат психологических наук,
доцент кафедры педагогики и методики начального образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье изучены и представлены результаты, барьеры, перспективы внедрения инклюзивного образования в Украине; обоснованы концептуальные положения и главные принципы инклюзивного обучения детей с психофизическими нарушениями, которое базируется на принципе равных прав и возможностей в системе национального образования.

Ключевые слова: дети с нарушениями психофизического развития, инклюзивное образование, инклюзивное обучение.

Iryna Sadova, Ph.D (Psychology), Docent of the Pedagogic and Methods of Primary Education Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

PROBLEMS AND PROSPECTS OF INTRODUCING THE INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE

The article studies and presents the results, barriers, prospects of introducing the inclusive education in Ukraine; it is proved conceptual provisions and basic principles of inclusive studying of children with psychophysical defects, which are based on the principle of equal rights and opportunities in the system of the national education.

Keywords: children with psychophysical defects, inclusive education, inclusive studying.

Постановка проблеми. Сучасний етап модернізації освіти пов'язаний, насамперед, з усвідомленням соціумом свого ставлення до соціально незахищеного населення. Відмова суспільства від поділу дітей на “повноцінну більшість” і “неповноцінну меншість”, підтверджується появою терміна “діти з особливими освітніми потребами”, в якому закріплено зміщення акценту з відхилень від норми у фізичному або психічному розвитку дитини на фіксацію потреб дітей в особливих умовах освіти, на відповідальність суспільства за реалізацію цих потреб. Актуальність проблеми пов'язана, насамперед, з тим, що число дітей з